

Trouw - DONDERDAG 19 NOVEMBER 1998 (uit archief Ria Snoek, geb 1954, Johandochter)

Beroering boek over Ordedienst

Historicus Schulte nuanceert 'mythe' van martelende Duitse bezetter

Van een onzer verslaggevers AMSTERDAM - In Nederlandse oud-verzetskringen is beroering ontstaan over het boek 'De Geschiedenis van de Ordedienst - mythe en werkelijkheid van een verzetsorganisatie', dat vandaag verschijnt. De historicus J. W. M. Schulte neemt het daarin op voor de Duitse bezetter in de Tweede Wereldoorlog, die zich volgens hem minder beestachtig gedroeg dan altijd werd aangenomen.

Schulte, die onder andere docent strategie en militaire geschiedenis was aan de Koninklijke Militaire Academie in Breda, noemt de verhalen over systematische marteling van gearresteerden door de Sicherheitsdienst (SD) overdreven. De SD hield zich volgens hem 'nauwkeurig' aan de Duitse voorschriften. De opsporing en vervolging van verzetsstrijders verliep op legale wijze, vanuit Duits standpunt gezien. Schulte: „De verhalen over martelingen tijdens de verhoren van verdachten zijn sterk overdreven. Zeker voorzover het de verhoren betreft die in Den Haag op het Binnenhof plaatsvonden." Hij vindt het waarschijnlijker dat de SD'ers die op het Binnenhof hun hoofdkwartier hadden, zich gedroegen als normale politie- en justitieambtenaren „dan dat zij zich plotseling als oorlogsmisdadigers ontpopten die niets liever deden dan het folteren van de medemens".

Schulte vreest dat de collectieve herinnering aan een martelende SD zo sterk is, dat er geen plaats is voor enige twijfel. Met zijn boek doet hij een poging dit raadsel van mythe en werkelijkheid te ontrafelen.

De publicatie van Schulte stuit op veel onbegrip in oud-verzetskringen. De secretaris van het Samenwerkend Verzet-1940-1945, P. Coumou, zegt, zonder dat hij het boek gelezen heeft, dat hij „zeer sceptisch" tegenover de bevindingen van Schulte staat. Schulte is volgens Coumou „volstrekt onjuist" geïnformeerd als hij beweert dat het verzet niet zo slecht werd behandeld als altijd werd gedacht. „Ik heb van mensen persoonlijk gehoord hoe zij behandeld en mishandeld zijn en hoe zij verhoord werden", aldus Coumou.

A. J. Holten, drukker van de verzets-krant Trouw in de oorlog en destijds lid van de knokploegen, wijst erop dat de Ordedienst (OD) beslist geen verzetsgroep was, maar meer een dienst die eropuit was om na het vertrek van de Duitsers de macht over te nemen „Zo heeft het OD zich ook gedragen, voor het verzet is zij niet van betekenis geweest", zegt Holten. De Duitsers hebben zich volgens Holten wel degelijk beestachtig gedragen en gingen allermindst menswaardig met hun arrestanten om. Het Binnenhof in Den Haag waar de Sicherheitsdienst opereerde, staat voor Holten gelijk aan de „hel of het vagevuur". Hij kent maar al te veel mensen die lichamelijk en geestelijk ernstig werden beschadigd door Duitse bezetter.

David Barnouw van het Rijksinstituut voor oorlogsdokumentatie (Riod) Amsterdam verwacht dat het grote opschudding zal veroorzaken in oud-verzetskringen. Barnouw, die 'De geschiedenis van de Ordedienst' nog niet heeft kunnen lezen, zegt dat de SD-agent vaak een gewone politieagent was, die zijn werk als rechercheur deed zoals hij dat gewend was uit te oefenen in zijn eigen land. Voor het gebruik van geweld was er volgens Barnouw toestemming nodig uit Berlijn. Barnouw weet wel dat er op het Binnenhof waar de SD zijn verhoren uitvoerde, iemand uit het raam was gesprongen. Maar dat kan volgens hem zijn uit angst voor martelingen. Mishandeling was volgens Barnouw niet 'standaard'. „Nee, dat paste niet bij het professionele gedrag van de SD'ers", aldus de onderzoeker van het Riod. Barnouw wijst erop dat na de periode september 1944, toen de Duitse bezetter zich steeds meer in het nauw gedreven voelde, wel op grote schaal sprake was van mishandelingen en martelingen.

Recaties op dit artikel

Ordedienst Trouw 21-11-1998

De historicus J.W.M. Schulte neemt het op voor de Duitse bezetter in de Tweede Wereldoorlog, die zich volgens hem 'minder beestachtig gedroeg dan altijd werd aangenomen' (door wie vraag ik mij dan af). Verder lees ik dat Schulte stelt 'dat de verhalen over systematische marteling van gearresteerden door de SD overdreven zijn' (Trouw, 19 november). De SD hield zich volgens hem 'nauwkeurig aan de Duitse voorschriften'.

Misschien dat een historicus zoiets kan vaststellen. Ik vraag me dan wel af of vanuit menselijk oogpunt niet systematische martelingen minder beestachtig zijn.

Nee, zegt Schulte, het is waarschijnlijk dat de SD'ers, met name op het Binnenhof waar hun hoofdkwartier was, 'zich als normale politie- en justitieambtenaren gedroegen'. Ik ken de 'normale' maatstaven van de historicus Schulte niet. Maar ik weet uit ervaring dat gedurende het verhoor van de Geuzen, de eerste georganiseerde verzetsgroep in Nederland, eind 1940 mishandelingen werden toegepast. Ik noem twee voorbeelden.

Op 17 oktober 1940 werd Jacobus Boezeman bij zijn verhoor zodanig mishandeld, dat hij diezelfde dag aan zijn verwondingen is overleden. Duitse voorschriften! Onvergelijkbaar daarmee zijn mijn eigen ervaringen. Maar toch. Als lid van dezelfde Geuzengroep werd ik op 7 januari 1941 gearresteerd, 18 jaar oud.

Op het Binnenhof ononderbroken door de SD verhoord van dinsdagavond tot donderdagmiddag. Geboeid, met een dikke winterjas in een zeer warm kantoor; zonder eten of drinken. Ik kreeg meerdere malen vuistslagen. Toen ik weigerde te bekennen werd ik in een donkere kast opgesloten en daarna in fel schijn-werperlicht opnieuw verhoord.

Geslagen, bedreigd dat ze m'n vader en broer zouden arresteren. Ze draaiden m'n arm net zo lang om totdat ik een verklaring van schuld tekende - de doodstraf.

Hilversum

Bill Minco

Geuzenverzet 1940-1945, Nat. Fed. Raad van het voormalig verzet Nederland

Ordedienst (2) Trouw 21-11-1998

In de nacht van 26-27 oktober 1943 werd ik gearresteerd ten huize van de familie Blokland te Hoornaar en door de SD afgevoerd naar Rotterdam, politiebureau Haagse Veer. Aldaar werd ik van 1 tot 6 november 1943 verhoord, speciaal door Hofman (Duitsler) en R. Jansen (Nederlandse verrader). Het zwaarste verhoor was op 1 en 2 november, respectievelijk dertien en veertien uren aan één stuk door. Dat was op de Heemraadssingel. Hofman en Jansen losten elkaar daarbij af. Mijns inziens zeer terecht kreeg Jansen de doodstraf en Hofman 20 jaar gevangenis. Nu na 55 jaar is mijn rechterbeen nog altijd beschadigd dankzij die volgens Schulte zo milde verhoren. Bovenstaande kan en wil ik te allen tijde bewijzen met onder andere kortgeleden boven water gekomen

documenten. **W. Snoek Balkbrug**

BRIEVEN. Ordedienst (2) Trouw 25-11-1998

In Trouw van 19 november, in het artikel over 'De geschiedenis van de Ordedienst' waarop J.W.M. Schulte onlangs promoveerde, stelt A.J. Holten, drukker van het verzetsblad Trouw in de oorlog, dat de Ordedienst 'beslist geen verzetsgroep was'. De Ordedienst werd in augustus 1940 opgericht. Algemeen was toen de verwachting dat de geallieerden op korte termijn de Duitse bezetter zouden komen verdrijven. Er zou daarna een bestuursvacuüm ontstaan; de Ordedienst beoogde door het opzetten van een landelijke organisatie daarin te voorzien. Een taak die na de bevrijding is vervuld door het Militair Gezag, dat daartoe in Engeland was opgeleid. Gaandeweg groeide de Ordedienst uit tot - zoals destijds dr. W. Drees sr. het uitdrukte - een groep van Nederlanders die nagenoeg ieder verzet tegen de nazi-terreur pleegde. Dat ontging de Duitsers uiteraard niet en zij namen hun tegenmaatregelen. Twee processen werden tegen de Ordedienst gevoerd, met vele tientallen doodvonnissen als resultaat. Ongeveer 1400 Ordedienststers hebben het leven door Duitse hand gelaten. Van de vier personen die de Ordedienst van 1940 tot 1942 hebben geleid werden de eerste drie gefusilleerd, de vierde overleed in een Duits concentratiekamp. In mei '44 werden de verzetsorganisaties Ordedienst en de inmiddels opgerichte KP en RW gecoördineerd in Delta centrum, onder leiding van de Ordedienst.

Amersfoort

Mr.F.Th. Dijkmeester

Ordedienst (3)

Het bericht over het boek over de Ordedienst (Trouw, 19 november) maakt melding van de gevolgtrekking van auteur Schulte dat tijdens de oorlog de SD minder martelde bij verhoren dan men achteraf aanneemt.

Het artikel eindigt met Barnouw van het Riod, die melding maakt van een hem bekend geval van een sprong uit het raam van de tweede verdieping van het Binnenhof, waar de SD verhoren hield. Angst voor martelingen zou een mogelijke drijfveer geweest zijn. Naar alle waarschijnlijkheid doelt Barnouw op de sprong uit het raam van Kastein van de verzetsgroep CS-6 in februari 1943. Op pagina 593 van deel 6 van 'Het Koninkrijk...' meldt De Jong dat Kastein na zijn arrestatie geboeid en al door een raam op de tweede verdieping sprong, met als motief dat hij zijn kameraden niet wilde verraden. Hij overleefde de sprong niet. Nadat Harster, de bevelhebber van de SD in Nederland, van deze gebeurtenis gehoord had, gebied hij dat voortaan gevangenen die verhoord werden aan hun stoel moesten worden vastgebonden. Een zelfmoordmethode werd door deze maatregel onmogelijk gemaakt. Dat er 'slechts' één geval van zelfmoord door een sprong uit het raam bekend is kan dus niet als redengevend worden aangevoerd voor de 'correcte methoden' van de SD.

Nieuwegein

Hessel Nentjes

Ordedienst (4) 27-11-1998

Het artikel over de Ordedienst (Trouw, 19 november) is onvolledig. De leden van de OD waren oud-beroeps- en reserve-officieren. Inderdaad was het de taak van de OD om na de bevrijding tijdelijk het gezag over te nemen. Tijdens de bezetting verrichtten OD-leden incidenteel activiteiten als spionagegegevens over Duitse stellingen verzamelen en versturen via koeriers, het opvangen vanuit Duitsland van de gevluchte Franse krijgsgevangenen. De Duitsers kregen een indruk van de OD-activiteiten. Arrestaties volgden: drieënzeventig Ordedienststers gearresteerd, naar Duitsland overgebracht, bij Berlijn-Mariënburg - door een nekschot gefusilleerd.

Leersum

L. H. Postma